

Keykubadiye Sarayı Kazısı 2022 Yılı Çalışmaları
Keykubadiye Palace Excavations in 2022

Ali BAŞ^{*}

Necla DURSUN^{**}

Şükrü DURSUN^{***}

Yurdagül ÖZDEMİR^{****}

Rasim BAĞIRLI^{*****}

Özet

Kayseri Keykubadiye Sarayı'ndaki 2022 yılı kazı çalışmaları, saray yerleşkesindeki iki yapı kalıntısının etrafında gerçekleştirilmiştir. Dört Kemerli Yapı çevresinde gerçekleştirilen çalışmalarda, daha önceki senelerde olduğu gibi özgün olmayan duvarlar ve bu duvarlarla oluşan mekanlarla karşılaşmıştır. Çoğunlukla çamur harçlı olan duvarların farklı tarihlere ait olması, alanda mekân tanımlama konusundaki sorunları da beraberinde getirmiştir. Yine duvarların-mekanların farklı dönem özelliği göstermesine rağmen ortak özellikleri daha önceki senelerde görüldüğü üzere hiçbirinde kapı-pencere gibi açıklıkların olmamasıdır.

Tonozlu Yapı çevresinde gerçekleştirilen çalışmalarda ise ilk olarak 2021 yılında açığa çıkarılan Divanhanenin güney yönünde kazı çalışmalarına başlanmıştır. Bu yöndeki çalışmalarda doğu-batı doğrultusunda oldukça düzgün, tanımlanabilir özellikte dikdörtgen planlı iki mekân ortaya çıkarılmıştır. Bu mekanlardan biri mevcut veriler doğrultusunda Tonozlu Yapı ile benzerlik içerisindedir. Tonozlu Yapının batı yönünde gerçekleştirilen çalışmalarda ise hamama ilişkin bazı bölümler ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca kuzeydoğu yönde su dağıtım sistemi ve buna ilişkin künkler ile karşılaşmıştır.

Çalışmalar sırasında kazı yapılan her iki alanda taşınır kültür varlığı olarak farklı tekniklerde hazırlanmış olan çini ve seramik gibi yoğun buluntuların yanı sıra, metal, cam vb. gibi eserlerle de karşılaşmıştır. Ne yazık ki bu buluntular arasında sağlam eser yer almamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Keykubadiye Sarayı, Dört kemerli yapı, Tonozlu yapı, Çiniler, Seramikler*

---

* Prof.Dr., Selçuk Üniv., Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Konya, abas@selcuk.edu.tr

** Doç. Dr., Erciyes Üniv., Güzel Sanatlar Fak., Geleneksel Türk Sanatları Böl., Kayseri, necladursun@erciyes.edu.tr

*** Doç.Dr. Kayseri Üniv., Mustafa Çıkrıkçıoğlu MYO., El Sanatları Böl., Kayseri, sukrudursun@kayseri.edu.tr

**** Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, yurda_sahinn@hotmail.com

***** Öğr.Göv.Dr. Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, rasimcebrailoglu@gmail.com

Abstract

The 2022 excavation work at the Keykubadiye Palace in Kayseri was conducted around the existing remains of two structures within the palace complex. The work around the Four- Arched Structure revealed, as in previous years, non-original walls and spaces formed by these walls. The walls, primarily constructed with mud mortar, exhibited different dates, which complicated the process of defining the spaces. Despite the walls and spaces showing features from various periods, a common characteristic, as observed in previous years, is the absence of openings such as doors and windows in any of the structures.

In the area surrounding the Vaulted Structure, excavation work began in the south of the Divanhane, which was uncovered in 2021. These efforts revealed two well-defined rectangular spaces oriented east-west. One of these spaces appears to be similar to the Vaulted Structure based on the current data. Further excavation to the west of the Vaulted Structure uncovered some parts related to the bathhouse. Additionally, a water distribution system and associated pipes were discovered in the northeast.

During the excavations at both sites, a variety of artifacts, including tiles and ceramics prepared using different techniques, as well as metal, glass, and other objects, were found. Unfortunately, none of these artifacts were in a well-preserved condition.

Keywords: *Keykubadiye Palace, Four-Arched Structure, Vaulted Structure, Tiles, Ceramics*

1. GİRİŞ

Kayseri İli, Kocasinan İlçesi, Şeker Mahallesinde, Kayseri Şeker Fabrikası alanı içerisinde yer alan Keykubadiye Sarayı, konum itibariyle Keykubad Dağı, Keykubad (Şeker) Gölü ve Meşhed Ovası arasındaki düzlükte inşa edilmiştir. Saray dönemin en parlak devri olan 1220'li yılların ortalarında (1224-26) I. Alaeddin Keykubad tarafından yapılmıştır. Daha sonra 1243 yılı Köseadağ Savaşı sırasında yakılıp yıkılması sonucu oldukça büyük tahribata uğramıştır (Baş, 2019, 55).

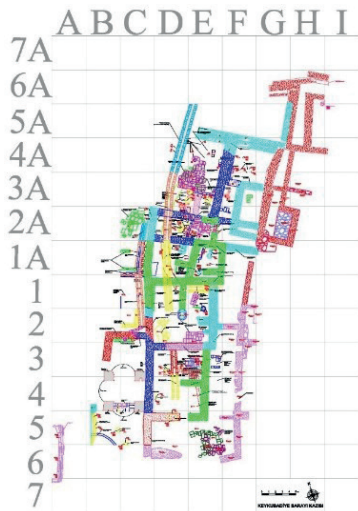
Keykubadiye Sarayı 2022 yılı kazı çalışmaları günümüzde kısmen varlığını muhafaza eden iki yapı (Dört Kemerli ve Tonozlu Yapı) çevresinde gerçekleştirilmiştir (Görsel 1-2).

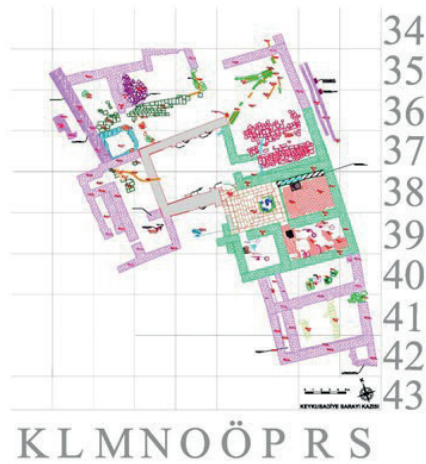
Görsel 1-2: Dört Kemerli ve Tonozlu Yapı Genel Görünüm

Bütün bilimsel kazılarda olduğu gibi çalışmalara ilk olarak fotoğraflama ve belgeleme ile başlanmış, sonrasında daha önceki yıllarda gerçekleştirilen kazı alanlarının temizliği yapılmıştır. Bu temizlik çalışmaları, Kayseri Şeker Fabrikası Park ve Bahçeler Müdürlüğüne sağlanan işçiler ile ekipte yer alan öğrenciler tarafından gerçekleştirilmiştir (Görsel 1-2).

Kazı çalışmaları önceden belirlenen 5.00X5.00 m ölçülerindeki Dört Kemerli Yapı etrafında on üç, Tonozlu Yapı çevresinde ise kırk iki açmada yapılmıştır (Görsel 3).

Görsel 3: Dört Kemerli Yapı Etrafında Yapılan Çalışmalar

Görsel 4: Tonozlu Yapı Etrafında Yapılan Çalışmalar

2. KAZI ÇALIŞMALARI

2.1. Dört Kemerli Yapı Çevresindeki Çalışmalar

Dört Kemerli Yapı etrafında 5.00x5.00 m ölçülerinde olan A5, A6, D6, E5A, E6A, E6, F2, F3, F4, F5, F6, F6A, G6A (Görsel 5-8) (Görsel 3) açmalarında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında 1.00 m ile 1.70 m arasında değişkenlik gösteren başlangıç seviyelerinde, üst dolgu içinde form vermeyen sırsız seramikler ile yakın dönem çöp atıkları çıkarılmıştır.

Görsel 5: Dört Kemerli Yapı Çevresi Kazı Sonrası Genel Görünüm

Görsel 6: A5- A6 Açmalarının Genel Görünümü

Sarayın mimari alanlarının tespiti için yapılan çalışmalarda özgün olmayan çamur harçlı duvarlar ve bu duvarların oluşturduğu mekanlar ortaya çıkarılmıştır (Görsel 7-8). Bu duvarların farklı dönem özellikleri göstermesi, ortaya çıkarılan mekanların dönemindeki işlevini belirleme noktasında ciddi problemler oluşturmaktadır. Bu mekanlar ile ilgili farklı bir problem de kapı- pencere açıklıklarının olmamasıdır.

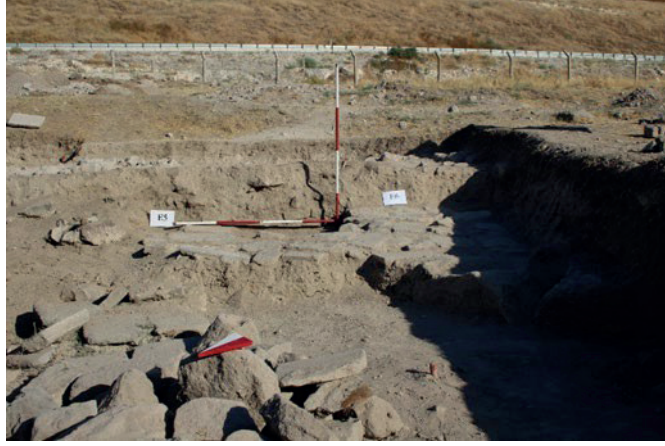

Görsel 7: D6 Açması Genel Görünüm ve Moloz Taş Örgülü Duvar

Görsel 8: E5A Açması Genel Görünümü

Mekanların bazı bölümlerinde moloz taş malzemeli döşemeler tespit edilmiştir (Görsel 9).

Görsel 9: E6 Açması Genel Görünüm ve Zemin Döşemesi

Bu alanda yapılan kazı çalışmalarında farklı seviyelerde kırık parçalar halinde sırlı veya sırsız seramikler ile çini buluntular ele geçirilmiştir (Görsel 10-11).

Görsel 10: Haç Formlu Çini

Görsel 11: Sırlı Kâse

2.2. Tonozlu Yapı Çevresindeki Çalışmalar

Tonozlu Yapı çevresindeki 2022 yılı çalışmaları 5.00 x 5.00 m ölçülerindeki L35, L36, L37, L38, M35, M36, M37, M38, M39, M40, N35, N36, N37, N38, N39, N40, O34, O35, O36, O38, O39, Ö34, Ö35, Ö36, P34, P35, P36, P40, P41, P42, R35, R36, R37, R40, R41, R42, S37, S38, S39, S40, S41, S42 olmak üzere toplam kırk iki açmada gerçekleştirilmiştir (Görsel 4, 12). Öncelikle Tonozlu Yapının etrafında yer alan atık malzemelerin temizliği ve moloz taşların kaldırılması işlemi yapılmış, sonrasında plan kare sistemi doğrultusunda kazı çalışmasına başlanmıştır. Tonozlu Yapı çevresinde yürütülen çalışmalarda Dört Kemerli Yapı çevresine göre daha düzgün ve genelde anlaşılabilir özellikte mekânlar ortaya çıkmıştır.

Görsel 12: Tonozlu Yapı Çevresi Kazı Çalışma Sonrası Genel Görünüm

Alanda ilk olarak 2021 yılında açığa çıkarılan Divanhanenin güney yönünde kazı çalışmalarına başlanmıştır. Söz konusu alanda doğu-batı doğrultusunda oldukça düzgün, dikdörtgen planlı iki mekân ortaya çıkarılmıştır. Divanhanenin güneyine bitişik olan 10.17x3.39 m ölçülerindeki ilk mekan divanhanenin doğu duvarı ile aynı seviyede batı duvarı ise biraz içeride kalmıştır. Yonu ve moloz taş örgülü duvarlarda kireç harcının kullanıldığı tespit edilmiştir. Mekanda çift sıra tuğlaların altıgen oluşturacak şekilde dizilmesiyle oluşan bir ocak ile ocağın kuzeybatısına 0.43 m uzaklıkta ve -0.54 m seviyesinde ise bir tandır bulunmuştur. Tandır dairesel formda olup çapı 0.52 m'dir (Görsel 13-14).

240

Görsel 13: Divanhanenin Güneyindeki Birinci Mekân

Görsel 14: Divanhanenin Güneyindeki Birinci Mekânda Bulunan Ocak ve Tandır

Divanhanenin güneyinde bulunan ikinci mekân doğu-batı doğrultusunda, yaklaşık 9.68x5.47 m ölçülerinde olup ilk mekânla doğu-batı yönünde yaklaşık aynı uzunluğa sahip olmakla birlikte eni daha fazladır. Yapım özellikleri açısından diğer mekânla benzer özellik gösteren ikinci mekânın en önemli özelliği Tonozlu Yapı ile plan şeması açısından büyük benzerlik içerisinde olmasıdır. Çalışmalar sırasında ortaya çıkan veriler doğrultusunda yapının üzerinin tonozla örtülü olduğu ve tonozun, Tonozlu Yapı'daki gibi iki takviye kemeri ile desteklendiği anlaşılmıştır. Takviye kemerlerinden biri çökmeye bağlı olarak zeminde olduğu gibi korunmuş, diğerinin ise bazı taşları kaybolmuştur. Duvar kalınlıkları diğer mekânda olduğu gibi yaklaşık 1.10 m olan mekânın kuzeydoğu köşesinde 1.27 m genişliğinde giriş olabilecek açıklık bulunmaktadır (Görsel 15).

Görsel 15: Divanhanenin Güneyindeki İkinci Mekân

S37, S38 ve S39 açmalarında, 2021 yılı çalışmalarında R37, R38 ve S40 açmalarında açığa çıkan ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan duvarın doğu dış hatlarını belirlemeye yönelik yaklaşık 30 cm derinlikte kazı çalışması gerçekleştirilmiştir. S39 açmasının güney yönünde 0,51 m seviyesinde, ortası delik olan dairesel formlu taş, S37 açmasında ise bir lülenin çizgisel süslemeye sahip duman yolu parçası ortaya çıkarılmıştır. Açmanın kuzeybatı sınırında, tahrip olmuş durumda tuğla malzemeli bir ocak bulunmuştur (Görsel 16-17).

Görsel 16: S37-S38-39 Açması Genel Görünüm

Görsel 17: S37 Açması Ocak

R35, R36 ve R37 açmalarının bir bölümünde, tarihini kesin olarak belirleyememekle birlikte, daha sonraki süreçte, sarayın özgün büyük taş bloklarının kullanılmasıyla inşa edilen yaklaşık 10.15 m uzunluğunda ve eni 0.27 m ile 0.45 m arasında değişen bir kanal meydana çıkarılmıştır (Görsel 18).

Görsel 18: Kanal Genel Görünüm

Tonozlu Yapı'nın batısında yürütülen çalışmalar L38, M37, M38, M39, M40, N37, N38, N39 ve N40 açmalarında gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde, alandan fabrikaya su hattı çekilmesi sırasında büyük ölçüde tahribat oluşmuşsa da bazı mekân tanımlamalarına imkan tanımaktadır. Buna göre Tonozlu Yapının genişliğinde dikdörtgen bir mekân ile bu mekânın güneyinde yaklaşık kare planlı bir başka mekân izlenebilmektedir. Dikdörtgen mekânın zemininde fazla müdahaleler olduğu görülmekle birlikte bir bölümünde kare taşlarla yapılan döşemeye rastlanılmıştır. Yine Tonozlu Yapının altından gelen ve çapı diğer künklerle göre çok daha fazla olan bir kanal hafif kuzeye doğru dönmekte ve bir süre sonra da batıya yönelmektedir. Bu sistemin pis suların tahliyesi için kullanıldığını düşünmekteyiz. Kare planlı mekânda, taş malzemeli ve üst kısmı başlık şeklinde düzenlenen sütun şeklindeki bir eleman dikkat çekicidir. Dikdörtgen planlı bölüme göre daha derin bir zemine sahip bu bölümün duvarlarının tamamen is ile kaplı olması, sütun şeklindeki mimari eleman seviyesinde duvarlara oturtulan ve bir kısmı izlenebilen düzgün döşeme taşlarının bulunması, bu mekânın hamama ait cehennemlik kısmı olduğunu düşündürmektedir. Aynı şekilde sütun şeklindeki malzemenin de sıcaklık bölümünün zeminini taşıyan ayaklardan biri olduğunu ve güney duvarında yer alan açıklığın ise külhanla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Buna bağlı olarak dikdörtgen planlı mekânın da hamamın soyunmalık bölümü olabilir düşüncesini taşımaktayız. Alanın tamamen kazılması sonrasında daha net bilgilere sahip olabileceğimizi ümit etmekteyiz. Bu mekânın batısına bitişik bazı duvarlar yer almakla birlikte bunlara ilişkin bir yorumda bulunmak şimdilik kaydıyla oldukça zordur (Görsel 19-20).

Görsel 19: M38 Açması, Genel Görünüm

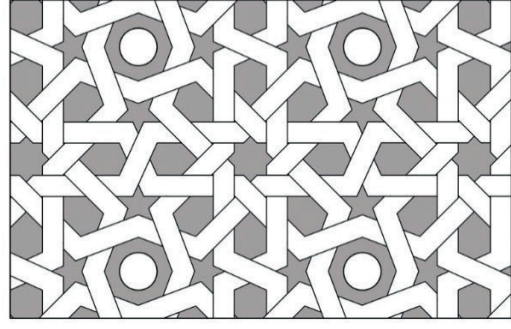
Görsel 20: N39 Açması, Genel Görünüm

3. MİMARİ PARÇALAR

R35, R36 ve R37 açmalarının bir bölümünde, sarayın özgün büyük taş bloklarının kullanılmasıyla yaklaşık 10.15 m uzunluğunda ve eni 0.27 m ile 0.45 m arasında değişen bir kanal meydana çıkarılmıştır. Küçük bazı farklılıklar olmakla birlikte yaklaşık 0.67x0.33 m ölçülerindeki bu büyük blok taşların iki adedi geometrik süslemeye sahiptir. Taşlardaki kompozisyonlar birbirinden farklı özellik gösterir. Her ikisi de R36 açmasında bulunan taşlardan 0.63x0.34 m ölçüsündeki ilk parçada, düz yüzeyli kırık şeritlerin yatay, dikey ve çapraz eksenlerde birbirine geçme yapmasıyla merkezde sekiz kollu yıldız oluşturulmuştur. Daha dış kısımlarda ise arka planda yamuk altıgenler, beş kollu yıldızlar belirmekte, arada oluşan sekizgenler içerisine ise küçük gülbezekler işlenmiştir (Görsel 21-22).

Görsel 21: Geometrik Süslemeli Mimari Parça

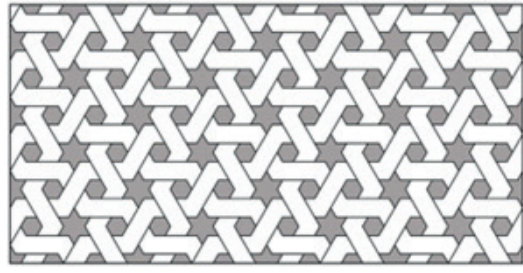
Görsel 22: Geometrik Süslemeli Mimari Parça

0.67x0.35 m ölçüsündeki ikinci parçadaki süsleme genelde zıt yönde çapraz olarak, zikzak biçiminde ilerleyen düz yüzeyli şeritlerin geçme yapmasıyla meydana getirilmiştir.

Şeritlerin arka planında altı kollu yıldızlar ve yıldızların ışınal olarak çevresinde altıgenler oluşturulmuştur (Görsel 23-24)).

Görsel 23: Geometrik Süslemeli Mimari Parça

Görsel 24: Geometrik Süslemeli Mimari Parça

Tonozlu Yapı etrafındaki P42 açmasında yürütülen çalışmalar sırasında üzerine kazıma tekniği ile haç motifi işlenmiş 0.31x0.18 m ölçülerinde bir taş bulunmuştur. Taşın üst kısmı yarım daire formludur. Üzerinde herhangi bir yazıya rastlanmamıştır (Görsel 25).

Görsel 25: Haç Motifi Taş

Tonozlu yapının kuzeydoğusunda Ö35 ve P35 açmalarında yoğun bir şekilde künklerle karşılaşmıştır. Farklı yönlere su dağıtıldığını gösteren sistemde bulunan künkler form açısından değişiklik gösterir.

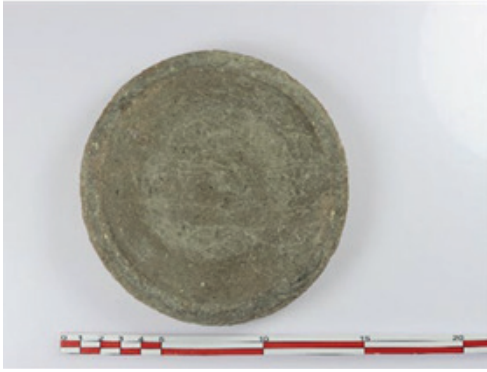
Gövdesinde spiral şeklinde kıvrımlara sahip olan, gövdesi boğumlu olan, düz bir şekilde tabandan ağza doğru daralan ve bütün gövdesi kıvrımlı olmak üzere dört farklı form özelliği gösteren künklerde her bir formun farklı amaçlar doğrultusunda yapıldığı anlaşılmaktadır. Gövdesi kıvrımlı ve boğumlu künkler eğimli zeminlerde, gövdesi düz şekilde olan künkler ise düz zeminlerde kullanılmıştır (Temekoğlu, Aslan, Fidan, 2018: 181). Buna göre Ö35 ve P35 açmalarında açığa çıkarılan künkler düz formludur (Görsel 26).

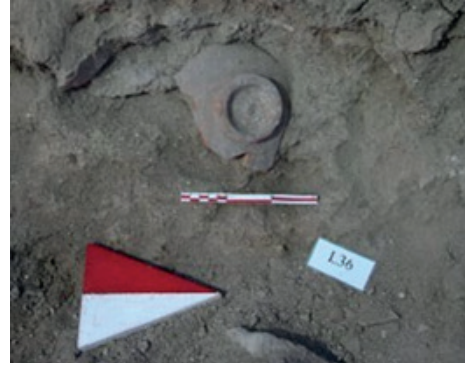
Görsel 26: Künkler

4. KÜÇÜK BULUNTULAR

Dört Kemerli Yapı ve Tonozlu Yapı etrafında gerçekleştirilen 2022 yılı kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılan eserler arasında seramik ve çiniler ön plandadır. Seramik buluntular genel olarak birleşim göstermeyen kırık parçalar halindedir. Sırlı ve sırsız seramiklerden sırsız olan örnekler daha fazla yekün teşkil eder (Görsel 27-28).

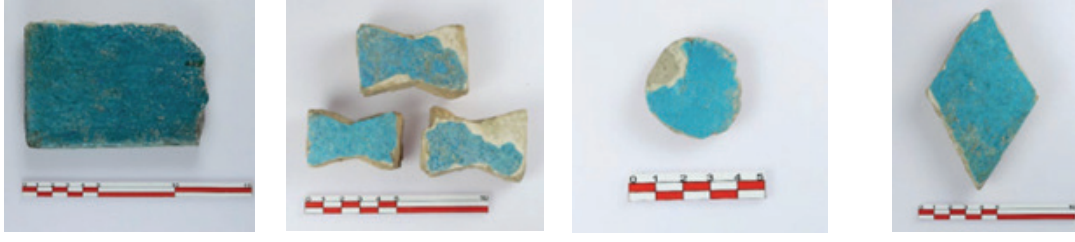
Görsel 27: Sırsız Seramik Kaide

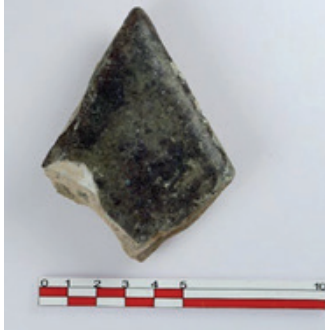
Görsel 28: Sırsız Seramik Kaide

Çini eserler arasında ise tek renk, sır altı ve lüster olmak üzere farklı teknikte ve süsleme özelliklerine sahip eserler yer alır.

Çiniler arasında tek renk turkuaz çiniler en çok karşılaşılan buluntulardır. Turkuaz rengin yanı sıra az sayıda kobalt mavisi ve patlıcan moru renkte sırlı örnekler de rastlanmıştır. Bu örneklerin içerisinde büyük çoğunluğu küçük parçalar olmakla birlikte bazı parçaların kare, dikdörtgen, altıgen, daire, haç kolu, kelebek ve baklava formuna sahip eserlere ait oldukları görülür. Turkuaz sırlı örnekler arasında dikdörtgen plaka, kelebek formu veren üç çini, daire formundaki çini, baklava dilimi ve altıgen formundaki çiniler dikkat çekmektedir (Görsel 29). Bunların yanı sıra tek renk sırlı olarak bir adet patlıcan moru renkteki baklava formu çini ile harcıyla birlikte bulunan dikdörtgen formu turkuaz çini de önemli örnekler arasındadır (Görsel 30-32).

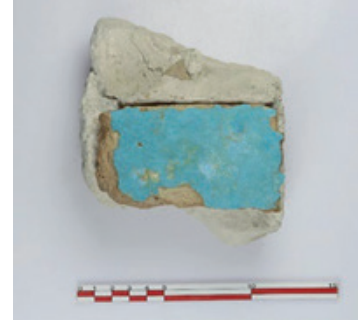
Görsel 29: Dikdörtgen, Kelebek, Daire ve Baklava Dilimi Formlu Tek Renk Sırlı Çiniler

Görsel 30: Baklava Dilimi Formlu Patlıcan Moru Tek Renk Sırlı Çini

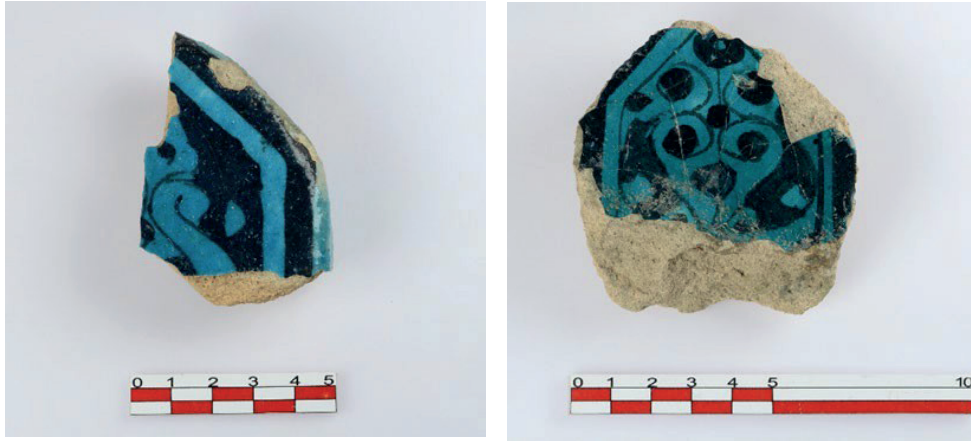

Görsel 31: Patlıcan Moru Tek Renk Sırlı Çini

Görsel 32: Harçlı Dikdörtgen Plaka Çini

Sıraltı tekniğinde hazırlanan çiniler, form, süsleme ve renk bakımından çeşitlilik göstermektedir. Form itibarıyla yıldız, kare, dörtgen ve haç formlu olmak üzere farklılık gösteren çinilerde, bitkisel, geometrik ve figürlü süslemeye yer verilmiştir. Haç formlu örnekler genellikle şeffaf turkuaz sır altına siyah renkte desenlenmiş bitkisel kompozisyona sahiptir (Görsel 33). Sekiz kollu yıldız, kare ve dikdörtgen formda olanlar ise şeffaf renkte sırlanmıştır.

Görsel 33: Sıraltı Tekniğinde Haç Formlu Çiniler

Bitkisel motifle süslenmiş şeffaf sırlı bazı örneklerde, siyah ile çerçevelenen rezerv tekniğinde yapılmış palmet, lotus, tomurcuk ve kıvrımdal motifleri görülürken farklı olarak siyah renkte ince konturlarla şeritler ile kareler oluşturulmuş, karelerin içerisi dört yapraklı gülbezek ile süslenmiştir. Gülbezecilerin yaprakları ve ortası zemin renginde bı-

rakılarak (rezerv) kenarları genellikle patlıcan moru renkte dolgulanmış, bazılarında ise kenarlarda kobalt mavisi renkte uygulamaya gidilmiştir (Görsel 34).

Görsel 34: Sıraltı Tekniğinde Bitkisel Süslemeli Çiniler

Geometrik kompozisyona sahip örneklerde ise genellikle yıldızdan elişen kompozisyonlar çokça tercih edilmiştir (Görsel 35).

Görsel 35: Sıraltı Tekniğinde Geometrik Süslemeli Çiniler

Sır altı teknikli buluntular arasında ikisi Dört Kemerli Yapıda ikisi ise Tonozlu Yapıda olmak üzere dört adet figürlü örneğimiz de bulunmaktadır.

Dört Kemerli Yapı çevresinde çıkan figürlü eserlerden ilki krem renkte ince ve sık gözenekli hamur yapısına sahip kuş figürlü örnektir. Çininin kenar hatları siyah renkte ince ve kalın çizgilerle verilmiş, merkezine ise kuş figürü yerleştirilmiştir. Kafası yukarıya dönük ve uçar vaziyette tasvir edilen kuşun dış hatları siyah renkte ince bir çizgiyle belirlenmiş, gövdesi, bacakları ve kafası kobalt mavisi renkte boyanmıştır. Figürün çevresi ise siyah konturlu rumi ve dairesel motiflerle süslenerek, iç kısımları turkuaz ve patlıcan moru renkte dolgulanmıştır.

İkincisi örneğimiz ise iki köşesi kısmen sağlam olan ve sekiz kollu yıldızın parçasına ait olan eserdir. Çini yüzeyinde genel olarak beyaz zemin üzerine siyah ve kobalt mavisi renkle süslemeler yapılmış, bunlar arasında siyah renk ile bir kuşa ait bacak ve pençe kısmı da yer almıştır. Figürün etrafında rezerv tekniğinde rumi motifleri de görülür (Görsel 36).

Görsel 36: Sıraltı Tekniğinde Kuş Figürlü Çini

Tonozlu Yapı çevresinde ele geçen figürlü örneklerden ilki çift başlı kartal figürlü parçadır. Parça mevcut şekliyle haç kolu formunu hatırlatır. Krem renkte ince ve sık gözenekli hamura sahip eser, şeffaf turkuaz sır altına siyah renkle biraz üsluplaştırılmış halde heraldik duruşta verilmiştir. Kartalın baş kısmı kırıktır. Kompozisyonda basit bitkisel süslemeler yer alır (Görsel 37).

Görsel 37: Sıraltı Tekniğinde Çift Başlı Kartal Figürlü Çini

İkinci eser ise, dolgun yanaklı, iri badem gözlü, ufak ağızlı olarak tasvir edilmiş bir insan yüzünün yer aldığı sır altı çini parçasıdır (Görsel 38).

Görsel 38: Sıraltı Tekniğinde İnsan Tasvirli Çini

Lüster tekniğindeki çiniler tek renk ve sır altı teknikli örneklere göre daha az sayıda olup birleşim gösteren haç formundaki bir örnek dışında parçalar halinde bulunmuştur. Bu grup çinilerde sır altında olduğu gibi hem form hem de süsleme bakımından farklı özellikte örnekler bulunmaktadır. Lüster çinilerde bitkisel ve geometrik motifler görülürken, figürlü örnek bulunmamaktadır. Haç formlu çiniler genellikle turkuaz ve kobalt mavisi renkte sırlıdır ve yeşil renkte lüster boya ile bitkisel veya hem bitkisel hem geometrik motiflerle süslenmiştir (Görsel 39). Bu örnekler arasında üç ayrı parça halinde bulunan ve üç kolu ve orta kısmı sağlam, bir kolunun da 1/3'ü kırık olan haç formlu lüster çini önemli bir örnektir. Krem renkte ve ince gözenekli hamur yapısına sahip şeffaf turkuaz sırlı çini, yeşil renkte bitkisel ve geometrik kompozisyon ile süslenmiştir (Görsel 40).

Görsel 39: Haç Formlu Lüster Çini

Görsel 40: Haç Formlu Lüster Çini

Yıldız çinilere ait parçalar ise genellikle beyaza yakın krem renkte hamurlu olup opak beyaz sır üzerine sarı, yeşil ve kahverengi lüsterle hazırlanmış kıvrımdal, tomurcuk, rumi motiflerinden oluşan bitkisel süslemeye sahiptir (Görsel 41). Bir örneğimizde ise beyaz opak sırlı üzerine sarı renk boya ile altı kollu yıldız ve onun merkezine de yine zemin renginde hem bitkisel hem geometrik motifler uygulanmıştır (Görsel 42).

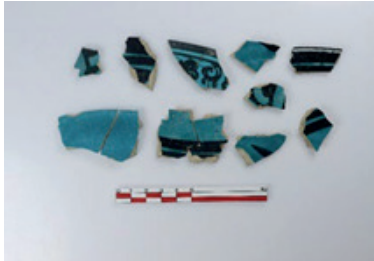

Görsel 41: Bitkisel Süslemeli Lüster Çiniler

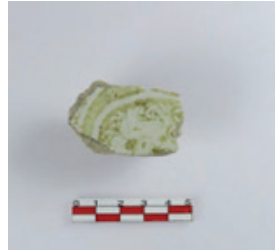

Görsel 42: Geometrik Süslemeli Lüster Çini

Kaliteli işçilikleriyle ön plana çıkan beyaz ve ince gözenekli hamur yapısına sahip evani örnekler tek renk, sırlı ve lüster olmak üzere çeşitli tekniklerde hazırlanmıştır. Küçük parçalar halinde ele geçen örneklerin neredeyse tamamı birleşim göstermemektedir. Sadece tek renk sırlı bir örneğimize ait parçaların bir kısmı birleşim gösterir. Evani parçaların büyük bir çoğunluğu sırlı olup bunların yine büyük çoğunluğunda şeffaf turkuaz sırlı altına siyah renkte süslemeler yapılmış, süslemelerde çoğunlukla bitkisel motifler tercih edilmiştir. Bu örneklerden farklı olarak yine oldukça kaliteli hamura sahip bir örneğimizin iki tarafı da tek renk turkuaz sırlı olup dış kısmında ayrıca yıldızlı şeritler ile süsleme yoluna gidilmiştir (Görsel 43). Lüster tekniğinde yapılan eserler ise opak sırlı üzerine sarı ve yeşil renkte boyalarla bitkisel motifler ile süslenmiştir. Bunlar da yine küçük parçalar şeklinde ele geçmiştir (Görsel 44-45).

Görsel 43: Sırlı Evani

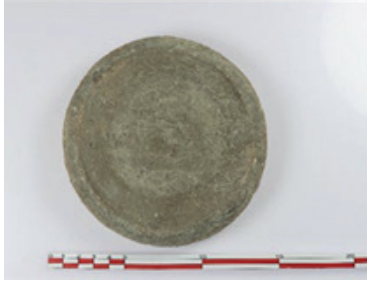
Görsel 44: Lüster Evani

Görsel 45: Lüster Evani

Sırlı ve sırsız olarak iki grupta değerlendirilen, nadiren krem renkte örnekler de bulunmakla birlikte tamamına yakını kırmızı hamurlu olan seramikler bir önceki örneklere göre daha kalitesiz bir yapıya sahiptir. Sırsız seramikler içerisinde sağlam eser bulunmakta aynı zamanda parçaların çoğunluğu da form vermemektedir. Form veren örnekler

arasında kaide, ağız, gövde, kulp, kapak, emzik (ülük) gibi parçalar farklı özellikte kap tipleri sunmaktadır. Sırsız seramik eserlerin geneli kırmızı renkte sık gözenekli hamur yapısına sahiptir. Bazı örnekler yanmaya bağlı olarak siyah renktedir. Sırsız seramik örnekler arasında lülelere ait parçalar da bulunmaktadır. İki parça halinde ele geçen bir örneğimiz biraz daha sağlamdır (Görsel 46-48).

Görsel 46: Sırsız Seramik Kaide

Görsel 47: Sırsız Seramik

Görsel 48: Sırsız Seramik

Sırsız seramikler arasında kandil, lüle ve emzik parçaları da nadir eserlerdendir (Görsel 49-51).

Görsel 49: Sırsız Seramik Kandil

Görsel 50: Sırsız Seramik Lüle

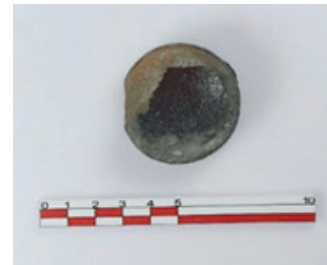

Görsel 51: Sırsız Seramik Emzik

Kırmızı renkte, sık gözenekli hamur yapısına sahip sırlı seramiklerin çoğunluğu yeşil renkli olmakla birlikte kahverengi, sarının çeşitli tonları ve nadir olarak da patlıcan moru renkte sırlı örneklerle de karşılaşmıştır. Sırlı seramiklerde çoğunlukla kazıma tekniğinde yapılan süslemeler görülür (Görsel 52-53).

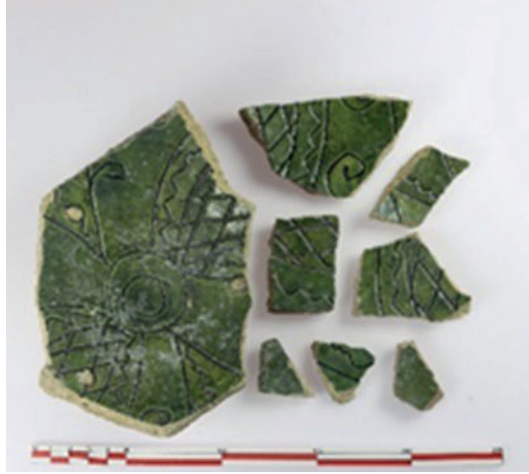
Görsel 52: Sırlı Seramik

Görsel 53: Sırlı Seramik

Kazıma tekniğinin uygulandığı seramikler kırmızı renkte ve sık gözenekli hamur yapısına sahiptir. Ne yazık ki bu grup seramikler de yine parçalar halinde ele geçmiştir. Figürlü bir örnek dışında büyük bölümünün bitkisel motifler ile süslediği görülürken, bazılarında ise genelde çapraz eksenlerde çizgilerle veya birbiri ardına devam eden yarım

ve tam dairelerle oluşturulmuş geometrik motifler görülür. Bunlar arasında krem renkli, sert dokulu, ince gözenekli hamur yapısına sahip orta yükseklikte kaideli ve yayvan gövdeye sahip eser, kazıma tekniği ile süslenen örnekler arasında ön plana çıkmaktadır. İçi yeşil renkte sırlı, dışı ise sırsız olan eserin kaidesi tam, gövdesinin ise bir kısmı mevcuttur. Eserin iç kısmı merkezden dağılım gösteren bitkisel ve geometrik kompozisyon ile süslenmiştir (Görsel 54).

Görsel 54: Kazıma Teknikli Sırlı Seramik

Kuş figürlü eser, alçak kaideli yarı küresel gövdeli bir kâse parçasıdır. Kırmızı hamurlu, sık dokulu, iç kısmı açık yeşil dışı ise koyu yeşil renkte sırlanmış olan eser kazıma tekniği ile süslenmiştir. Eserin tabanında kuş figürü, figürün çevresinde ise bitkisel motifler görülür. Figür ince boyunlu, şişkin gövdeli olup kanatları açık bir şekilde verilerek hareket halinde tasvir edilmiştir. Kuşun kanatları kazıma tekniğinde zemin renginde bırakılmış, diğer bölümleri ise kahve renkte boyanmıştır (Görsel 55).

Görsel 55: Kuş Figürlü Kâse

İlginç bir örnek olarak baskı tekniğinde yapılan insan figürlü seramik parçası önemli bir örnektir. Mevcut parça yaklaşık 5x5 cm ölçülerinde olup içi hardal sarısı, dışı yeşil sırlıdır. Eserin dış kısmında, kabartma bir dairenin içine gözleri, burnu, ağzı ve kaşları baskı tekniğinde yapılmış insan maskı görülür (Görsel 56).

Görsel 56: İnsan Masklı Sırlı Seramik

Çini ve seramikler dışında sikke, cam ve oksitlenmiş metal parçalar ile de karşılaşılmıştır. Cam eserler, birkaç örnek dışında büyük çoğunluğu form vermeyen farklı renklerdeki parçalardan oluşmaktadır. Form verenler arasında ise siyah renkteki bir kaide, şeffaf renge sahip ağız formu veren ve dış kısmı bordo ve mavi renkler ile bitkisel veya yazılı süslemeye sahip eser ile yıldız süslemeli kulp önemli örneklerdir. Form vermeyen örnekler arasında ise üzeri kobalt mavisi renkte ve kırmızı renkte ince konturlarla sınırlandırılmış olup içerisi sarı renkle boyanan yazılı süslemeye sahip cam parçası da farklı bir örnek olarak dikkati çeker. Bunların yanı sıra farklı özellikteki bilezik parçaları da cam buluntular arasında yer almaktadır (Görsel 57-60).

Görsel 57: Cam Kaide

Görsel 58: Yazılı Cam

Görsel 59: Cam Kulp

Görsel 60: Cam Kolye Ucu

Metal parçaların tamamı oksitlenmiş olup az sayıdaki buluntuların tamamı form vermeyen parçalar şeklindedir.

Üç adet sikke mevcuttur. Bu sikkeler büyük ölçüde korozyona uğraması nedeniyle nitelikleri hakkında veri sunmamaktadır.

5. Değerlendirme Ve Sonuç

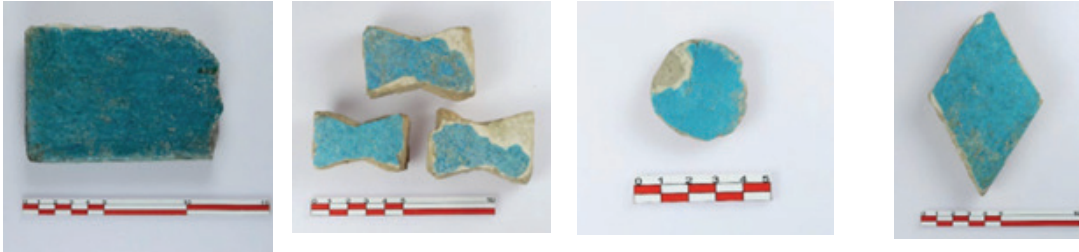
Keykubadiye Sarayı yerleşkesinde mevcudiyetini sürdüren taşınmaz kültür varlıkları ve arazinin tamamı kazı başlangıcında ve sonunda detaylı olarak belgelenmiştir. Bunun yanı sıra çalışma süresince kazı alanının her aşaması günü gününe fotoğraflanmıştır. Bunun dışında kazı çalışmaları sırasında ele geçen taşınır kültür varlıklarından envanterlik ve etütlük olan tüm buluntuların fotoğraflama işlemi de yapılmıştır.

2022 yılı kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılan bütün mimari verilerin çizimle belgelenme işlemi yapılarak plankare sistemi üzerine işlenmiştir. Yine Tonozlu yapının da plankare sistemi üzerine işlenmesi gerçekleştirilmiş, ayrıca önemli küçük buluntulardan bazılarının çizimleri de yapılmıştır.

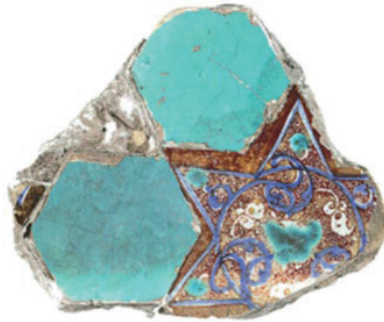
Kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkan duvarlarda gerekli koruma önlemleri alınmış, ayrıca Tonozlu Yapı çevresinde açığa çıkarılan geometrik süslemeli taşlar ile merdiven ve 2021 yılında Dört Kemerli Yapı çevresinde bulunan süslemeli taşlar da hava şartlarından etkilenmemesi için jeotekstille koruma altına alınmıştır.

Kazı sırasında kullanılan taşınabilir malzemelerin alanda korunması işlemi, kazı alanı yakınında yer alan çalışma evinde gerçekleştirilmiştir.

Keykubadiye Sarayı buluntuları in-situ olarak tespit edilemediği için sarayın hangi bölümünde, nasıl ve ne amaçla kullanıldıkları kesin olarak bilinmemektedir. Fakat incelenen tek renk çinilerin Anadolu'da benzer yapılardaki gibi genellikle duvar kaplamalarında kullanıldıkları, genellikle haçvari olarak adlandırılan çinilerin sekiz kollu yıldızlarla, altıgen biçimli çinilerin tek başına veya üçgenlerle, dikdörtgen ve kare çinilerin ise asıl kompozisyonu çevreleyen çerçeve veya yalnızca yere yakın kısımda süpürgelik gibi kullanıldığı anlaşılmaktadır (Fidan, Temekoğlu vd. 2022:20; Bozer, 2007, s. 196-197) (Görsel 61).

Görsel 61: Keykubadiye Kazısı Tek Renk Sırlı Çiniler

Görsel 62: Kütahya Müzesi, lüster, yıldız ve altıgen formlu duvar kaplaması (R. Arık'dan)

Keykubadiye geometrik süslemeli çini formları, düz ve eğrisel çizgilerden oluşurlar, kırılmalar yaparak ilerleyen şeritler, şeritler veya çokgenlerin geçmeleriyle merkezde oluşan yıldızdan gelişen kompozisyonlar, şeritler veya çokgenlerin geçmeleriyle merkezde oluşan kareden gelişen kompozisyonlar ve zikzaklı kompozisyonlar biçiminde gruplandırılabilir (Dursun, 2021:644-670).

Figürlü çiniler içerisinde heraldik duruştaki çift başlı kartal tasviri taşıyan örnek, Kubad Abad Sarayı çinilerindeki örneklerle benzerlikler sergilemektedir. Kartalın formu, zemin dolgusu, iki başın arasındaki palmet motifi, kenar süslemelerinde görülen nar motifleri, Kubad Abad Sarayı örnekleriyle benzerlikler gösteren unsurlardır (Baş, Duran vd. 2022: 58). Ancak, Keykubadiye çift başlı kartal figürü daha stilizedir (Görsel 63-64).

Görsel 63: Çift Başlı Kartal, Keykubadiye

Görsel 64: Kubad Abad Sarayı (R.Arık, 2000)

Keykubadiye haç formu çinilerin süsleme kompozisyonlarında, merkezde geometrik geçme motifleri yer alırken, haç kollarında merkezdeki bir gövdeden iki yana açılan rumi yapraklar, uç kısımlarda tomurcuk motifleri ile sonlanmaktadır. Benzer özellikteki haç formu çiniler önceki kazı sezonlarında da ele geçirilmiştir (Görsel 65-66) (Baş, Duran, vd. 2021: 172).

Görsel 65: Haç Formlu Lüster Çini

Görsel 66: Haç Formlu Lüster Çini

Figürlü kase üzerine işlenen kuş figürünün (Görsel 67) benzer bir örneği, 2017 yılı kazı çalışmalarında ele geçirilmiştir (Görsel 68). Ayrıca Kubad Abad Sarayı çinilerindeki su veya balıkçıl kuşu tasvirleriyle de benzerlikler içerisindedir. Kubad Abad Sarayı çinilerinde balıkçıl veya su kuşu tasvirleri (Görsel 69), Rüçhan Arık'a göre "Sanatçının gözlem gücünü yansıtan, doğaya bağlı, gerçekçi sayılabilecek özellikler gösteren bir üslupla resmedilmişlerdir" (Arık, 2000: 103).

Görsel 67: Keykubadiye 2022 Yılı Kazı Çalışmaları

Görsel 68: Keykubadiye 2017 Yılı Kazı Çalışmaları

Görsel 69: Kubad Abad Sarayı (R.Arık, 2000)

Çinilerdeki insan tasvirleri çekik gözlü, ay yüzlü Uygur yüz tipine uygun bir biçimde çiniler üzerine işlenmiştir. Alanya Kalesi kazılarında ele geçirilen insan tasvirlerinde de benzer özellikler görülmektedir (Görsel 70-71).

Görsel 70: İnsan Figürlü Çini

Görsel 71: Alanya İç Kale Sarayı (İskenderzade, s. 285).

Keykubadiye Sarayı Kazısında 2022 sezonunda elde edilen veriler, Keykubadiye Sarayı yerleşkesi ve mimari kalıntıları ile ilgili önemli bilgiler ortaya koymuştur. Özellikle Tonoğlu Yapı çevresindeki özgün mimari veriler ve su sistemleri önemli bulgular olarak dikkati çeker. Ayrıca Tonoğlu Yapı çevresinde Selçuklu sonrasına ait duvarların açığa çıkarılması, alanın sonraki dönemlerde de kullanıldığını göstermektedir. Farklı teknik ve süsleme özellikleri gösteren çini ve seramik gibi buluntuların da yoğun şekilde ele geçmesi, sarayın süsleme ve kullanım eşyaları açısından da önemini vurgulayan veriler olarak dikkati çekmektedir.

Kazı çalışmaları ile elde edilen bulgular ülkemizin orta çağ arkeolojisi ve Selçuklu saray düzeni ve süslemesi ile ilgili önemli veriler sunmaktadır. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türk Tarih Kurumu'nun desteği olmak üzere, Kayseri Büyükşehir Belediyesi ve Kayseri Şeker Şirketi ile Kocasinan Belediyesinin yereldeki desteği, kazı çalışmalarının sağlıklı biçimde yürütülmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Arık R. (2007). “Anadolu Selçuklu Saraylarında Çini”, *Anadolu Toprağının Hazinesi Çini, Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri*, İstanbul, Kale Grubu Kültür Yayınları.
- Arık R. (2000). *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları. Baş A. (2019). “Tarihi Kaynaklar ve Kazılar Işığında Bir Selçuklu Sarayı Keykubadiye”, *USAD*, 10: 51-78.
- Baş A., Duran R., Dursun Ş., Dursun N. (2022). “Keykubadiye Sarayı’nın Kuşları”, **25. Uluslararası Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları**, (Ed.: Ahmet Çaycı, Ahmet Yavuzıılmaz), Konya, NEÜ Yayınları: 39-62.
- Baş A., Duran R., Dursun Ş., Dursun N. (2021). “Keykubadiye Sarayı Haç Formlu Çinileri”, *24. Uluslararası Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Kitabı*, (Ed.: Enes Kavalçalan), Nevşehir, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları: 162- 181.
- Bozer R. (2007). “Selçuklu Devri Levha Çinilerinde Form, Duvar Kaplama Tasarımlarına Yönelik Tespitler ve Fırınlama Sonrası Yapılan Bazı İşlemler”, *Anadolu Toprağının Hazinesi Çini Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri*, (Ed.: Rüçhan Arık, Oluş Arık), İstanbul: Kale Grubu Kültür Yayınları: 191-207
- Dursun Ş. (2021). “Keykubadiye Sarayı Geometrik Süslemeli Sıraltı Çinileri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37): 639-675.
- Fidan A., Temekoğlu E., Aslan Y., Taşdelen A.N. (2022). “Keykubadiye Sarayı Kazısı Tek Renk Sırlı Çinileri (2014-2019)”, *Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırma ve İncelemeler III*, Ankara: Akademisyen Kitabevi: 1-22.
- İskenderzade L. (2010). *Anadolu Selçuklu Saray Çinilerinde İnsan Figürü*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.
- Temekoğlu E., Aslan Y., Fidan M.A. (2018). “Kayseri Keykubadiye Sarayı Kazısı Künk, Tuğla ve Tandırları”, *Kalemişi Dergisi*, 6-12, Ankara: 169-184.

